

Lausunto

02.02.2024

Asia: VN/34119/2023

Sosiaali- ja terveysministeriön lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laeiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetun lain (asiakastietolaki) ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksesta annetun lain 2 §:n muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Kannatatteko 3 §:n 1 momentin 11 kohtaan ehdotettua muutosta (palvelunantajan määritelmä)?

Kyllä. Perustelee: [THL kannattaa ehdotettua 3 §:n 1 momentin 11 kohdan palvelunantajan määritelmän korjaamista, jotta asiakastietolain palvelunantajiin kohdistuva sääntely koskisi myös yritysmuotoisia sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja järjestäviä ja tuottavia toimijoita. Ehdotettu muutos palvelunantajan määritelmään ei kuitenkaan vastanne määritelmää, jota on alun perin tarkoitettu valmisteltaessa asiakastietolakia. HE:ssä 246/2022 sosiaalihuollon palvelunantajien osalta on viitattu kumoutuneeseen lakiin yksityisistä sosiaalipalveluista (922/2011). Nyt ehdotetusta palvelunantajan määritelmästä puuttuvat siten ainakin sosiaalipalveluja tuottavat tai toteuttavat yhteisöt ja säätiöt. Palvelunantajan määritelmässä tulisi huomioida sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta annetun lain (741/2023) 4 §:n 1 momentin 2 kohdan mukainen palveluntuottajan määritelmä. Lisäksi THL ehdottaa, että 3 §:n 20 kohdan määritelmässä oleva kirjoitusvirhe korjattaisiin siten, että kohdassa viitattaisiin saman pykälän 19 kohtaan.]

Kannatatteko 54 §:n ehdotettua muutosta (lähetteen ja hoitopalautteen luovuttaminen)?

Kyllä. Perustelee: [THL kannattaa ehdotettua muutosta. Sääntelyä on tarpeen täsmentää, jotta lähete ja hoitopalaute on mahdollista toimittaa potilaan kanssa sovitulle toimijalle ilman luovutuslupaa tai luovutuskelloista huolimatta. Tällä tuetaan potilaan hoidon jatkuvuutta ja tarvittavien tietojen saatavuutta hoitopaikan vaihtuessa. THL ehdottaa säännökseen täsmennettävän, ettei ehdotettua terveydenhuollon palvelunantajan tiedonsaantioikeuden laajennusta ole tarkoitus ensisijaisesti toteuttaa valtakunnallisten tietojärjestelmäpalveluiden avulla. Toteutus edellyttäisi huomattavia teknisiä muutostyötä terveydenhuollon järjestelmiin ja terveydenhuollon ammattilaisten toimintamalleihin, mikäli vaadittaisiin muutoksia laajasti vakiintuneessa käytössä oleviin sähköisiin sanomaliikenne erillisjärjestelmiin.]

Kannatatteko 57 §:n ehdotettua muutosta (tiedonsaantioikeuden toteuttaminen tietojärjestelmän avulla)?

Kyllä. Perustelee: [THL kannattaa ehdotettua sanamuodon muutosta, jotta mahdollistettaisiin tiedonsaantioikeuden toteuttaminen myös palvelunantajan oman tietojärjestelmän avulla. Lain 57 §:ssä säädetään tiedonsaantioikeuksien toteuttamisesta valtakunnallisten tietojärjestelmäpalveluiden avulla. Lain 8 luvussa ei ole säädetty siitä, miten tiedonsaantioikeus tulisi toteuttaa. Sääntelyä on tulkittu siten, että tiedonsaantioikeus on 53–55 §:ssä säädettyissä tilanteissa mahdollista toteuttaa ilman että tietoja luovuttava taho arvioi luovutettavien tietojen välttämättömyyttä. Koska 57 §:ssä säädetään laissa tarkoitetun tiedonsaantioikeuden toteuttamisesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, selkeyden vuoksi kyseessä olevaan pykälään tulisi sisällyttää täsmennys, jonka mukaisesti toteutettaessa tiedonsaantioikeutta Kanta-palvelujen välityksellä, ei tietojen katselu edellytä sen rekisterinpitäjän välttämättömyysharkintaa, jonka toiminnassa asiakastiedot ovat syntyneet (ks. HE 246/2023, s. 109).]

Kannatatteko 64 §:n ehdotettua muutosta (terveydenhuollon sosiaalityöntekijän tiedonsaantioikeus)?

Kyllä. Perustelee: [THL kannattaa ehdotettua muutosta, koska tiedonsaanti turvaa asiakkaan oikeuksien toteutumista ja on tärkeää, että terveydenhuollossa sosiaalihuollon ammattihenkilön työ perustuu oikeaan ja ajantasaiseen tietoon. Eesityksen jatkovalmistelussa tulisi tarvittaessa esimerkiksi pykälän säännöskohtaisissa perusteluissa täsmentää, että 64 § kattaa myös valtion oikeuspsykiatrisissa sairaaloissa/valtion mielisairaloissa työskentelevät sosiaalityöntekijät.]

Kannatatteko 97 §:n ehdotettua muutosta (Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen ohjaustehtävä)?

Kyllä. Perustelee: [THL kannattaa ehdotettua tarkennusta THL:n sosiaali- ja terveydenhuollon tiedonhallinnan ohjaustehtävään. Säännöksen sanamuotoa on tarpeen korjata, jotta THL:n ohjaustehtävä ei kohdistuisi ainoastaan tietorakenteita koskevaan ohjaukseen. THL:n ohjaustehtävän on myös tarkoituksenmukaista koskea sekä analogista että sähköistä tiedonhallintaa.]

Kannatatteko 102 §:n ehdotettuja siirtymäaikojen muutoksia?

Kyllä. Perustelee: [Siirtymäaikojen muutos on tarpeellinen asiakastietojärjestelmähankintojen tekemiseen ja loppuunsaattamiseen hyvinvointialueilla, yksityisten sosiaalihuollon palveluntuottajien käyttämien asiakastietojärjestelmien Kanta-sertifiointiin, yksityisten sosiaalihuollon organisaatioiden Kanta-käyttöönottoihin, järjestäjä-tuottaja toimintatapojen haltuunottamiseksi ja selkeyttämiseksi sekä sote-rajapinnan toimintamallin kehittämiseksi. Huomattavasti pidempää siirtymäaikaa ei suositella, jotta hyvinvointialueet ja yksityiset palveluntuottajat eivät viivytettäisi tietojärjestelmähankintoja tai järjestelmiin tehtäviä kriittisiä päivityksiä. Tällä hetkellä erityisesti hyvinvointialueilla on käytössään useampia erilaisia asiakas- ja potilastietojärjestelmiä ja niiden eri versioita. Järjestelmien säilyttäminen nykyisellään on haastavaa niin järjestelmien ylläpidon kuin asiakastyötä kirjaavien ammattilaisen näkökulmasta. Eri toimijat ovat pääasiassa sitoutuneet lain edellyttämiin aikatauluihin. Sosiaalihuollon Kanta-liittymisten edistäminen, järjestelmäkehitys ja resursointi kokonaisuutena on kiinnitetty voimassa olevan aikataulun mukaisesti. Mikäli siirtymäaikoja viivästetään huomattavan paljon, riskinä on, että muita kehittämiskohteita priorisoidaan. Myös Kanta-tietojen toisiokäyttö on täysin riippuvaista sosiaalihuollon Kanta-liittymisten etenemisestä. Jos hyvinvointialueiden ja yksityisten palveluntuottajien liittymiset viivästyvät vaikuttaa se suoraan esimerkiksi sosiaalihuollon kansallisen tilasto- ja rekisterituotannon sekä tietojohdamisen tavoitteiden edistämiseen. Edellä mainittujen siirtymäsäännösten näkökulmasta on huomioitava, että esitetyn lain 4 momenttiin esitettyjä muutoksia koskevat aikatauluhaasteet koskevat vastaavasti myös 1 momentin sosiaali- ja terveydenhuollon luovutusluvan käyttöönottoon liittyvää siirtymäsäännöstä. Näin ollen vastaava

muutos tulisi tehdä myös luovutusluvan käyttöönottoa koskevaan siirtymäsäännökseen, jotta toimijoilla on riittävästi aikaa luovutusluvan käyttöönottoon ja toimeenpanoon. Yleisesti esityksen jatkovalmistelussa on perusteltua selvittää palvelunantajien valmiudet ottaa sosiaali- ja terveydenhuollon välinen luovutuslupa käyttöön lain edellyttämässä aikataulussa. Esitettävän 102 §:n 2 momentin osalta THL ehdottaa otettavan huomioon, että sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen mietinnön mukaan 101 §:n tarkoituksena on ollut mahdollistaa ennen lain voimaantuloa sosiaalihuollon yhteydessä laadittujen potilasasiakirjojen tallentaminen potilasrekisteriin. Näin ollen siirtymäaika voisi olla perusteltua muotoilla siten, että se olisi palvelunantajille mahdollistava velvoittavan sijaan. Takautuvan tallentamisen vaatimuksen noudattaminen voi aiheuttaa toimijoille merkittäviä lisäkustannuksia, koska tietojärjestelmiä on poistunut aktiivikäytöstä ja eri toimialojen kirjausten erottelu vanhoista rakenteista on haastavaa. Takautuvan velvoitteen hyöty ei ole suhteessa aiheutuviin kustannuksiin eikä vaadittaviin resursseihin, mikä puoltaisi velvoitteen tarkoituksenmukaisuuden arviointia. THL myös ehdottaa, että siirtymäsäännöksissä voisi olla perusteltua käyttää ilmaisua ”julkisen sosiaalihuollon ja sen lukuun toimiva palvelunantaja”, jotta olisi selvää, missä määrin siirtymäajat koskevat julkisen lukuun toimivaa yksityistä palvelunantajaa. Muuna asiana THL ehdottaa, että asiakastietolakiin sisällytettäisiin tarkentavat säännökset asiakasasiakirjojen sekä asiakastietojen oikaisemisesta noudatettavista menettelytavoista. Lisäksi muuna asiana THL ehdottaa, että asiakastietolain 17 §:n sanamuotoa muutettaisiin seuraavasti: "Sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilön ja muun asiakastyöhön osallistuvan henkilöstön tulee kirjata...". Pykälässä säädetään palvelun antamiseen osallistuvan avustavan henkilön velvollisuudesta kirjata asiakastietoja. Sosiaalihuollossa työskentelee henkilöitä, jotka eivät ole sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöitä ja jotka eivät tee avustavia tehtäviä. He voivat tehdä itsenäistä asiakastyötä ja he käsittelevät sosiaalihuollon asiakkaan asioita. Tällaisia työntekijöitä ovat esimerkiksi täydentävää toimeentulotukea käsittelevät palvelusihteerit, joilla voi olla koulutuksena esimerkiksi merkonomien tai tradenomien tutkinto. He tekevät hallintopäätökset täysin itsenäisesti. Sanamuodon muutos kattaisi näin myös nämä työntekijät. Edellä sanotun lisäksi sosiaalihuollossa työskentelee myös avustavia henkilöitä, joilla ei pitäisi olla kirjaamisvelvollisuutta (esimerkkinä omaishoito ja perhehoito, jossa yksityishenkilöt toteuttavat sosiaalipalvelua). Terveystieteiden tutkimuskeskuksen avustavilla henkilöillä ei pääsääntöisesti ole sellaisia itsenäisiä työtehtäviä, joissa olisi asiakirjoihin kirjaamisen vaade.]

Geitlin Heli
Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos THL